

УДК 372.881.111.1:378:656.6(045)=161.2

Огородник Н. Є.*

ІНТЕГРОВАНИЙ ПІДХІД ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МОРЯКІВ

У статті висвітлено роль інтегративного підходу в сучасній морській освіті та становленні майбутнього фахівця флоту, досліджено інтегративну природу змісту навчання іноземної мови на основі взаємодії його базових складових – лінгвістичного й предметного компонентів; доведено визначальну роль саме предметної складової в побудові інтегративного змісту навчання іноземної мови та подальшому формуванні іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців; наведено приклади сучасних технологій інтегрованого навчання англійської мови професійного спрямування взагалі та професійної підмови майбутнього моряка зокрема.

Ключові слова: інтеграція, інтегративний підхід, зміст навчання іноземної мови, іншомовна професійна комунікативна компетентність, майбутні моряки.

Глобалізація як тенденція світового розвитку безпосередньо впливає і на гуманітарний поступ людства, внаслідок чого формується новий світовий порядок, зокрема й у вищій освіті. З переходом на новий світовий рівень співпраці змінюється масштаб взаємодії між фахівцями різного профілю. Відповідно змінюється й освітня політика. Пріоритетними стають глобалізовані освітні зв'язки та, як наслідок, новий світовий лінгвістичний порядок, згідно з яким знання англійської мови в освітніх політиках більшості країн світу визнається базовим.

Отже, володіння англійською мовою стає однією з ключових вимог до підготовки фахівців різного професійного спрямування, що так само стосується й підготовки майбутніх фахівців флоту, професійна компетентність яких під час працевлаштування на судна під іноземними прапорами вважається непереконливою за відсутності в ній англійської компоненти. За умов домінування в сучасному світовому флоті багатонаціональних екіпажів спілкування англійською мовою нерідко є єдиним засобом вирішення оперативних виробничих ситуацій, що виникають на судні. Звичайно, найвищу ефективність професійної комунікації забезпечує не лише певний рівень володіння англійською мовою, навіть професійно орієнтованою мовою, а швидше ступінь злиття або зрощення мови з професією та спеціальністю фахівця.

Примітним є і той факт, що на сьогодні змінився і сам статус дисципліни *Іноземна мова* в освітній системі немовного вишу: виходячи за межі навчального предмета, мова стає засобом формування майбутнього фахівця. Так само і в морській вищій освіті *англійська мова*, спираючись на свої інтегративні властивості, за допомогою інтеграційних процесів долає роздрібненість професійних знань, розбитих за дисциплінами, і сприяє виникненню інтегрованого (співвіднесення категоріального апарату інтегрованого підходу, за М. Пак: інтегративний – властивість, інтеграційний – процес, інтегрований – результат [5]) продукту – цілісного поєднання, власне інтеграції розрізнених компонентів (аспектів з різних дисциплін) для вирішення професійних стратегічних і тактичних завдань. Таким чином, англійська професійна комунікативна компетентність окрім того, що є головною метою навчальної дисципліни *Англійська мова за професійним спрямуванням*, зовсім небезпідставно розглядається у сучасній лінгводидактиці як системотвірний фактор успішної професійної діяльності фахівців різних галузей виробництва, зокрема й морського флоту.

Інтегративний підхід як наслідок модернізації освіти становить науковий інтерес багатьох сучасних дослідників – В. Безрукової, І. Зверева, К. Колесіної, М. Пак, Г. Федорець, В. Соломіна, І. Шутової, О. Ляміна та ін. Проблеми інтеграції у професійній

© Огородник Н. Є.

освіті присвячено роботи А. Беляєвої, М. Берулави, Л. Воловича, А. Кирсанова, О. Новикова, З. Сазонової.

Прикладні аспекти інтеграції у навчанні іноземної мови висвітлено в дисертаціях А. Анисимової, Н. Зінукової, Ю. Кажан, М. Конопленко, З. Корнєєвої, Н. Лихачової, Л. Орловської, Н. Попової, О. Тарнопольського, О. Тирон, А. Vocanegra, D. Marsh, B. Prichard, та ін.

Мета статті – розкрити інтегративний потенціал змісту навчання іноземної мови професійного спрямування на прикладі сучасних технологій формування іншомовної професійної комунікативної компетентності на інтегративній основі.

Тенденції розвитку торгового судноплавства зумовлюють необхідність реформування системи морської освіти, створюючи об'єктивні передумови оновлення її змісту. Сучасний флот потребує фахівців нової якості, зумовлюючи вихід представників морських спеціальностей за межі своєї вузької спеціалізації. Відтак серед утілюваних у процес їхньої фахової підготовки ідей є пропагована для сучасної світової та національної професійної освіти ідея міждисциплінарної інтеграції.

Головною метою інтегрованого підходу є усунення проблеми переносу знань. Загальновизнано, що через відсутність реально налагоджених зв'язків між дисциплінами й, відповідно, цілісного уявлення про майбутню професійну діяльність навіть випускники з високим рівнем успішності навчання відчують серйозні ускладнення щодо переносу об'єктивно достатніх знань на вирішення завдань нової дисципліни. Така готовність напрацьовується у них, за твердженням експертів, як правило, уже за порогом вищу упродовж декількох років практичної діяльності [6]. Усунення суперечності між фактичними знаннями і невмінням користуватися ними досягається за рахунок широкої інтеграції навчальних дисциплін через міжпредметні зв'язки.

У ході аналізу публікацій щорічних міжнародних конференцій викладачів англійської мови в морських навчальних закладах світу за останні п'ять років (ІМЕС – 23–27) відзначено неодноразове наголошування практиків на недостатньому рівні підготовки майбутніх моряків до професійної діяльності в умовах англійськомовного спілкування саме через вузькопрофільну орієнтацію навчального процесу та відсутність або недостатність професійного контексту. Авторами зокрема відзначається, що сучасна іншомовна освіта, переважно «кабінетного» формату, виявляється недостатньою для сприйняття оперативної англійськомовної інформації, її осмислення та відповідного реагування на неї за умов дефіциту часу та напруженої обстановки виробничої діяльності. Як наслідок, затримується професійна адаптація випускників, неадекватною виявляється їхня комунікативна поведінка [10].

Поняття *інтеграція* та *інтегративний підхід* досить широко застосовуються в сучасній освіті та розглядаються в різних аспектах: інтеграція науки, освіти й виробництва; інтеграція різних ступенів освіти; змісту дисциплін, методів навчання, процесів тощо. Найпоширенішою є інтеграція у змістовному плані, тобто така, що передбачає поєднання освітніх галузей, змісту окремих наук і дисциплін, створення інтегрованих курсів. Визначень поняття *інтеграція* в педагогіці існує багато, проте сутність їхня полягає в одному: це процес зближення наук і встановлення зв'язків між ними.

Основою інтеграції, або тим підґрунтям, на якому добре «укорінюються» змістові компоненти інших дисциплін, за визначенням учених, слугує іноземна мова як поліпредметна дисципліна [3; 6]. Узагалі як за своєю суттю, так і через складну структуру змісту навчання феномен *мови* в науці визнається оптимальним засобом інтеграції [2; 4; 7]. Являючи собою впорядковану систему знаків, використовуваних для найменування й осмислення об'єктів дійсності, мова як така «не надає людині безпосередніх знань про реальну дійсність», особливості якої становлять зміст інших дисциплін [3, с. 33]. Отже, на думку І. Зимньої, мова є безпредметною. Проте як засіб

пізнання навколишнього світу шляхом його свідомої вербалізації, вона тісно пов'язана з багатьма іншими дисциплінами, через що водночас є поліпредметною й наскрізною та несе в собі потужний освітній потенціал. Когнітивні та розвивальні можливості іноземної мови як вторинної знакової системи в умовах навчального закладу розкриваються насамперед у залученні студентів до професійних знань і професійної субкультури з метою подальшої успішної соціалізації й адаптації майбутніх фахівців в іншомовному робочому середовищі.

Вище вже йшлося про вплив знакової природи мови на специфіку її інтегративного змісту. Відомо, що базовий склад компонентів змісту навчання іноземної мови є досить неоднорідним та різноплановим і вміщує мовний, процесуальний та предметний аспекти [1], що у свою чергу складають основу для внутрішньопредметної інтеграції. Стисло проаналізуємо кожний з них. Мовний аспект реалізується через засвоєння знань про систему мови як сукупність фонетичних, лексичних і граматичних одиниць; процесуальний утілює лінгвістичні знання у видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні й письмі); предметний компонент наповнює зміст навчання іноземної мови різнобічною пізнавальною інформацією (теми, ситуації, проблеми), пов'язаною з майбутньою професією студентів.

Саме предметний аспект, на думку дослідників, є тим смислотвірним фактором, без якого будь-яке спілкування виглядало б не інакше як «пташина мова» [4]. Він є тією вихідною одиницею, тим опосередкованим мовою позалінгвістичним об'єктом навчання, з якого й починається формування змісту навчання іноземної мови. В узагальненому вигляді процес внутрішньопредметної інтеграції виглядає таким чином: одиниці різних рівнів мовного матеріалу (фонетичні, лексичні, граматичні) проходять наскрізною лінією через предметний зміст навчання й реалізуються у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Отже, через взаємозв'язок лінгвістичного (мовного та процесуального) й предметного компонентів змісту навчання здійснюється інтеграція іноземної мови з будь-якими сферами знань. У зв'язку з цим об'єктами міждисциплінарної інтеграції змісту навчання іноземної мови можуть бути фактично всі дисципліни навчального плану. На підставі вищевикладеного дисципліна *Іноземна мова за професійним спрямуванням* характеризується в методиці як інтегрований курс на міжпредметній основі, де джерелами інтеграції є мовні й предметні знання та вміння [2].

Для фахівців флоту оптимальним засобом міждисциплінарної інтеграції є англійська мова, визнана Міжнародною морською організацією (ІМО) робочою мовою на судні. Невипадково навчальну дисципліну *Англійська мова за професійним спрямуванням* включено до циклу професійної та практичної підготовки з відповідним завданням. Зрозуміло, що таке завдання неможливо вирішити без установлення тісного зв'язку між англійською мовою та професійними загальноосвітніми і спеціальними предметами. Разом із тим навчання англійської мови у взаємозв'язку з профілем майбутньої професії підвищує мотивацію до вивчення мови, оскільки до професійного спілкування залучається сфера інтересів курсантів. У свою чергу, усвідомлення значущості засвоєних ситуацій спілкування для подальшої професійної діяльності зумовлює суттєве покращення результатів оволодіння мовою [8].

Одним із найбільш значущих результатів міждисциплінарної інтеграції, центральним компонентом якої є іноземна мова, вважається формування комунікативної компетентності. Комунікативна компетентність визначається як інтегральна якість індивіда, що виявляється в його здатності й готовності використовувати знання і вміння у сфері тієї чи іншої мови в процесі міжособистісної та міжкультурної взаємодії в ситуаціях усної чи письмової комунікації, а також об'єктивно оцінювати ситуацію спілкування та обирати відповідний спосіб поведінки в ній.

У пошуках виходу на новий рівень готовності до професійної діяльності в методиці удосконалення досить тривалого часу застосовуються різні технології інтегративного навчання. Серед них уже добре відомі зарубіжні методи – *content-based instruction* – навчання через зміст, *content and language integrated learning* (CLIL) – інтегроване навчання предметного змісту та мови, *learning by doing* – навчання через виконання дії, *experiential learning* – навчання мови через навчальну практику у професійній діяльності та ін.

У вітчизняній методиці також маємо вагомий здобуток в напрямку здійснення інтегрованого навчання, до яких належить конструктивістська методика комбінованого навчання англійської мови професійного спрямування професора О. Тарнопольського, за якою формування англомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця відбувається через змодельовану ним самим засобами виучуваної мови екстралінгвістичної професійно орієнтованої навчальної діяльності, підкріпленої певною інформаційною базою через інтернет-пошук [8].

На основі так званої тріадної взаємодії *інформатики* (універсального інтегративного фактору), *професійних дисциплін* й *англійської мови* професором Н. Поповою запропоновано модель навчального процесу з формування полідисциплінарних інтегративних компетентностей, завдяки чому долається роздрібненість професійних знань; об'єднуючись воедино, вони формують «відкриту» систему знань, здатну інтегруватися в нові системи [6].

Технологія, розроблена безпосередньо для майбутніх моряків, представлена інтегративно-контекстною моделлю формування професійної компетентності професора В. Теніщевої, за якою головною передумовою успішності їх англомовного професійного спілкування є забезпечення широкого соціально-професійного контексту, того «ап'юріорного багажу» (у складі професійно-предметних, англомовних комунікативних і ситуативних детермінантів професійної діяльності), завдяки якому фахівець знатиме, чого йому очікувати в ситуації іншомовного спілкування на робочому місці [9]. Так, у результаті інтеграції курсів *Англійської мови* та *Морехідні якості судна* відбувається суміщення двох систем – мовної та професійної. Однобічне сприйняття лексичних одиниць, коли певна форма пов'язується з певним значенням, поступається системному, контекстно обумовленому, що сприяє професійно спрямованому сприйняттю мовних явищ і готує до англомовного спілкування у професійних ситуаціях.

Таким чином, традиційна система навчання, побудована за принципом предметоцентризму, суттєво ускладнює формування цілісного уявлення студентів про майбутню професійну діяльність. Завдяки своїм лінгводидактичним можливостям мова має пріоритетний статус у структурі вищої професійної освіти. Дисципліна «Іноземна мова» є універсальним інтегратором, а зміст її навчання є моделеутворюючим фактором міждисциплінарної інтеграції. З огляду на багатомірність і багаторівневість явища інтеграції в освіті, предмет подальших наукових розвідок є надзвичайно широким. У подальшому доцільно дослідити види та рівні інтеграції, способи формування змісту інтегрованого навчання.

Література:

1. Бим И. А. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / И. А. Бим. – М. : Русский язык, 1977. – 288 с.
2. Ермоленко О. В. Межпредметные связи и преподавание иностранных языков для профессионального общения [Електронний ресурс] / О. В. Ермоленко, А. В. Карпенко. – Режим доступу : <http://confcontact.com//ErmolenkoKarpenk>.
3. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности. – М. : Московский психолого-социальный институт ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2001. – 432 с.
4. Лихачева Н. В. Интеграция языковых и внеязыковых компонентов в содержании обучения иностранному языку в неязыковом вузе [Електронний ресурс] / Н. В. Лихачева. – Режим доступу : <http://elib.bsu.by/handle/123/58116>.

5. Пак М. С. Методология интегративного подхода [Электронный ресурс] / М. С. Пак. – Режим доступа : <http://mspak.herzen.spb.ru/wp-content/.pdf>.
6. Попова Н. В. Междисциплинарная парадигма как основа формирования интегративных компетенций студентов многопрофильного вуза (на примере дисциплины Иностранный язык) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Н. В. Попова. – Санкт-Петербург, 2011. – 50 с.
7. Сарбаева Р. Е. Интегрированный подход к профессионально-ориентированному обучению иностранным языкам [Электронный ресурс] / Р. Е. Сарбаева. – Режим доступа : <http://magkaznu.com/ru//материалы-конф/>.
8. Тарнопольский О. Б. Обучение английскому языку для специальных целей средствами повышения качества языковой подготовки студентов неязыкового вуза [Электронный ресурс] / О. Б. Тарнопольский. – Режим доступа : <http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/.../Tarnopolsky.htm>.
9. Тенищева В. Ф. Формирование профессионально важных качеств инженера в контекстном обучении (на примере иноязычной речевой деятельности инженера-судоводителя) : авторефер. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. Ф. Тенищева. – М., 1991. – 16 с.
10. International Maritime English Conference: Communication and culture matters [Electronic resource]. – Available from : <http://www.imla.co/imec/>.

Огородник Н. Е.

ИНТЕГРАТИВНЫЙ ПОДХОД КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ МОРЯКОВ

В статье освещается роль интегративного подхода в современном морском образовании и становлении будущего специалиста флота; исследуется интегративная природа содержания обучения иностранному языку на основе взаимодействия его базовых компонентов; обосновывается определяющая роль именно предметной составляющей в построении интегративного содержания обучения иностранному языку и дальнейшем формировании иноязычной коммуникативной компетентности будущих специалистов; приводятся примеры современных технологий интегрированного обучения английскому языку профессиональной направленности вообще и профессионального подъязыка будущего моряка в частности.

Ключевые слова: интеграция, интегративный подход, содержание обучения иностранному языку, иноязычная профессиональная коммуникативная компетентность, будущие моряки.

Ogorodnyk N. Y.

INTEGRATIVE APPROACH AS A MEANS OF ENGLISH PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF FUTURE SEAFARERS

The article is devoted to the integrative approach in modern maritime education and training. The integrative nature of foreign language discipline is investigated through the coordination of its basic language and content components. The key role of content component in creating the integrative nature of foreign languages and in further developing future seafarers' foreign language competency is substantiated. Through language and content components correlation foreign language integrates with any discipline in the curriculum. This transforms ESP into the integrated interdisciplinary course with language and subject sources for integration. The best tool of interdisciplinary integration for future seafarers is Maritime English, recognized by International Maritime Organization as the working language at sea. Due to its cohesive integrative function Maritime English is considered to be in the cycle of professional and practical training.

Examples of modern content-and-language integrated learning technologies for teaching ESPs in general as well as Maritime English in particular are given. Among them are well-known foreign approaches such as content-based instruction, content and language integrated learning (CLIL), learning by doing, experiential learning and others. National methodology suggests constructivist blended learning approach multidisciplinary integrative competencies method, integrative and contextual model of professional competency.

Keywords: integration, integrative approach, language and content components, ESP, Maritime English, interdisciplinary course, future seafarers.